

исследований Респ. Беларусь ; редкол. : В. И. Семенков (гл. ред.) [и др.]. Минск : Право и экономика, 2010. Вып. 5. С. 11–22.

2. Дробязко, С. Г. Право как система и его закономерности // Право и демократия : сб. науч. тр. / редкол. : В. Н. Бибило (отв. ред.) [и др.]. Минск, 1999. Вып. 10. С. 3–24.

3. Лившиц, Р. З. Отрасль права – отрасль законодательства // Сов. госуд. и право. 1984. № 2. С. 26–32.

4. Байтин, М. И. Соотношение отрасли права и отрасли законодательства // Правоведение. 2004. № 1. С. 35–42.

5. Фатьянов, А. А. Основные отрасли права, комплексные отрасли права и проблемы аттестации научных кадров // Журнал российского права. 2017. № 11. С. 133–144.

МІЖНАРОДНА-ПРАВАВЫ І ІНТЭГРАЦЫЙНЫ ДЫСКУРС У ПРАВАВОЙ ДУМКЦЫ І ЮРЫДЫЧНЫХ ПОМНІКАХ БЕЛАРУСІ (ПАМ'ЯЦІ ПРАФЕСАРА І. А. ЮХО)

Т. М. Міхалёва

*дэкан юрыдычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат юрыдычных навук,
дацэнт,*

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, вул. Ленінградская, 8, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь
MikhaliovaT@bsu.by*

Даследуюцца пытанні развіцця айчынай навукі гісторыі міжнароднага права Беларусі. Адзначаецца важкі ўнёсак І. А. Юхо ў вывучэнне крыніцаў міжнароднага права, даследуецца яго месца ў шэрагу выбітных беларускіх гісторыкаў, якія аналізавалі асноўныя міжнародныя крыніцы, што мелі важнейшае значэнне для фармавання і развіцця беларускай дзяржаўнасці.

Ключавыя словы: міжнародныя дамовы, гісторыя міжнароднага права.

INTERNATIONAL LEGAL AND INTEGRATION DISCOURSE IN LEGAL THOUGHT AND LEGAL MONUMENTS OF BELARUS (IN MEMORY OF PROFESSOR YA YUKHO)

T. M. Mikhaleva

*Dean of the Law Faculty of the Belarusian State University, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Belarusian State University, 8, Leningradskaya Str., 220030, Minsk, Republic of Belarus*

*Corresponding author: T. M. Mikhaleva
MikhaliovaT@bsu.by*

The issues of development of the domestic science of the history of international law of Belarus are studied. There is a significant contribution of Y. A. In his study of the sources of international law, Yukho explores his place among a number of prominent Belarusian historians who have analyzed the main international sources that were essential for the formation and development of the Belarusian statehood.

Keywords: international treaties; history of international law.

Навуковая школа міжнароднага права на Беларусі мае даўнія карані. Сістэмныя спецыяльныя даследванні прававога рэгулявання міжнародных зносін праводзілі ў больш познія перыяды, бліжэй да сучаснага часу, але гэта тэма гучала ў працах, заўсёды меў месца зварот і аналіз таго, што ўяўляе сабой ўзаемадзеянне дзяржаў, якія мэта мае міжнароднае права, як трэба юрыдычна афармляць зносіны з суседзямі і партнерамі.

Калі звяртацца да эпохі XVI–XVII ст. ст., то ў С. Буднага, Л. Сапегі мы знаходзім ваказванні, напраўленыя на ўмацаванне сувярэнных правоў дзяржавы. У XVIII ст. быў росквіт прававой думкі ў напрамку агульных тэндэнцый асветніцкага характару і немагчыма пры гэтым не адзначыць працы Т. Астроўскага, І. Страйноўскага (к. XVIII –

пач. XIX стагодзя). Той пасыл, які мы бачым ў кнізе І. Страйноўскага «Навука аб натуральным і палітычным праве, палітычнай эканоміі і праве народаў» 1785 года, ў многіх еўрапейскіх і расійскіх выданнях з'явіўся толькі дзесяцігоддзі пазней. Яна неаднойчы перавыдавалася, была пераведзена на рускую мову і выдана ў Пецярбурзе, выкарыстоўвалася як падручнік [1, с. 26]. Далей, на прыканцы XIX - ў пачатку XX ст., як звяртаў увагу прафесар Я. А. Юхо, таксама было дастаткова даследванняў, якія вызначалі самастойнасць і нацыянальную аўтаномнасць развіцця права Беларусі, звяртаючыся таксама да статутаў, Люблінскай уніі, да іншых перыядаў гісторыі [1, с. 50-51].

На пачатку станаўлення беларускай сацыялістычнай рэспублікі і ў. І. Пячэта, і М. В. Доўнар-Запольскі, іншыя вучоныя праз гісторыю дзяржаўнасці данасілі ідэі асаблівасці лесу Беларусі і ў міжнародным кантэксце [1, с. 54-55]. М. М. Краўчанка ў першыя гады пасля заснавання БДУ распачаў выкладанне і даследванні ў міжнародна-прававой галіне на факультэце грамадскіх навук (з 1925г. факультэце права і гаспадаркі) ў самым пачатку савецкага перыяду [2, с. 285-293].

Працы выдатнага даследчыка другой паловы XX ст. Я. А. Юхо натхняюць зірнуць больш глыбока і рэтраспектыўна – праз гісторыю крыніц права, праз аналіз норм дагавораў і прывілеяў – на канцэпт дзяржаўнасці і на канцэпт ўзаемаадносін беларускай дзяржавы с суседзямі, ў тым ліку спецыфіку ўзаемаадносін, не падобную ні на класічныя міжнародныя дагаворы, ні на класічныя аб'яднанні дзяржаў у адное цэлае (праз анэксію ці інкарпарацыю) – на працягу стагоддзяў нашай гісторыі. Так, сярод іншага Язэп Аляксандравіч абгрунтаваў думку аб тым, што ВКЛ было беларуска-літоўскай дзяржавай і аб'яднанне Жамойці і Русі адбылося не ў якасці захопу, а як супрацоўніцтва ва ўмовах небяспекі і супраціўлення ворагам. Прафесар Я. А. Юхо высветліў ў сваіх працах, што ўніі Крэўская, Віленска-Радамская, Гарадзельская і нават Люблінская не парушылі суверэннасці і адасобленнасці ВКЛ ад Польшчы [3, с. 85-90]. Цікавасць вызывае і тлумачэнне Язэпам Аляксандравічам артыкулаў Статутаў. Так, у «Крыніцах беларуска-літоўскага права» ён піша: «У артыкуле 1 трэцяга раздзела гаспадар даваў абяцанне захоўваць Вялікае княства Літоўскае ва ўсёй яго славе, уладзе...у артыкуле 3 таго ж раздзела ён абяцаў: «...добра княства Літоўскага не ўменшым і то, што будзець через неприятели того панства нашего отдалено разобрано и ку иншому панству от того панства нашего коли кольвек упрошоно, ку Короне ку Мазовшу ку Прусам ку Инфлянтам, то за се ку власности того Великого княства привести привлащати и границы отправить обещуем... Гэтая накіраванасць норм Статута супроць захопніцкіх тэндэнцый польскіх феадалаў – яркае сведчанне памылковасці буржуазных гісторыкаў, якія сцвярджалі, нібыта дробная і сярэдняя шляхта Вялікага княства Літоўскага імкнулася да ўніі з Польшчай і тым самым да ўключэння княства ў склад Польшчы» [4, с. 82-83]. Вывады знакамітага беларускага прававеда, паслядоўная прапрацоўка дакументальных помнікаў права натхняюць на гістарычна-параўнальны аналіз міжнародна-прававой дактрыны і першакрыніц і прыводзяць да высновы аб гістарычна абгрунтаванай, эфектыўнай канцэпцыі інтэграцыйнага ўзаемадзеяння беларускай дзяржавы на міжнароднай арэне як узмацнення нацыянальнай бяспекі і ўмацавання суверэнітэту.

Міжнародна-прававая канцэпцыя сучаснай інтэграцыі таксама прасочвае свае сляды ў беларускай навуковай літаратуры. Выбітны тэарэтык і дзяржаўны дзеяч прафесар А. М. Абрамовіч так акрэсліваў інтэграцыйны шлях Беларўсі: «Образование Союза Беларуси и России обусловлено логикой исторического развития наших народов» [5, с. 288]. Пры гэтым Аляксандр Міхалавіч вызначаў такія безумоўныя пастулаты развіцця інтэграцыйных адносін як тое, што «во-первых, гармонизация и унификация законодательства осуществляется в рамках межгосударственного образования и должны отвечать потребностям каждого из государств-участников Союза, и, во-вторых, гармонизация и унификация законодательства должны стать средством обеспечения

более глубоких объединительных тенденций в рамках Союза» [5, с. 289]. Адносна апошняга А. М. Абрамовіч акрэсліваў і яе стратэгію: павінна быць навукова абгрунтаваная, комплексная канцэпцыя, акрэслены прыарытэтныя напрамкі, межы, крытэрыі і г. д. [5, с. 300-301], што праз колькі год і рэалізуецца.

Вялізны ўнесак ў савецкую беларускую і сучасную беларускую навуку міжнароднага права з пункту гледжання аналізу суб'ектнасці Беларусі і развіцця Беларусі ва ўмовах інтэграцыі зрабіў прафесар Ю. П. Броўка. Так, ужо на прыканцы 1990-х гадоў Ю. П. Броўка адзначаў, што найбольш верагодным і карысным, абгрунтаваным з'яўляецца вектар усходняй інтэграцыі, СНД [6, с. 4]. У якасці асновы для гэтага ён звяртаў увагу на гаспадарчыя сувязі, на «кошт» іных напрамкаў, на пытанні рэгіянальнай бяспекі. Адзначым, што і сацыяльны, каштоўнасны кантэкст развіцця нашай краіны сведчыць за такую выснову.

Звяртаючыся да першакрыніц, можна адзначыць шэраг гістарычных перыядаў, калі актыўна праяўляецца, што лёс Беларусі як суб'екта міжнародных зносін унікальны, а росквіт суб'ектнасці цесна звязаны з эфектыўным здзяйсненнем інтэграцыйнага парадку ўзаемадзеяння ў рэгіёне. Так, «дагаварныя адносіны паміж славянскімі народамі (сербамі), драгавітамі, крэвічамі, люцічамі і іншымі далі ім магчымасць арганізаваць магутныя паходы ў V-VII ст.» [7, с. 9]. Трэбы падкрэскліць цікавыя асабістасці фармулявання дагаварных палажэнняў у ўзаемаадносінах паміж княствамі беларускіх зямель і заходнімі суверэнамі. Напрыклад, адным з першых паўнавартасных міжнародных дагавораў старажытных беларускіх княстваў лічыцца Крывіцкі дагавор з Рыгай і купцамі Балтыйскага ўзбярэжжа 1229 г. Звяртаючы на сябе ўвагу структура дагавора, мэты, сістэмны характар цывільных, крымінальных, працэсуальных пастаноў, а таксама тое, што на адным баку як суверэнныя аўтаномныя суб'екты выступаюць Смаленскае, Віцебскае і Полацкае княствы, якія сумесна накіраваны будаваць тэрыторыю свабоднага гандлю ўздоўж усяго балтыйскага ўзбярэжжа і Дзвіны, на другім – прадстаўнікі Рыгі і Готскага берага [8, с. 19-23]. Гандлевая і мірныя дагаворы складаюць большую частку ранняга развіцця знешніх зносін беларускіх зямель. Дасканалы аналіз тэксту дагавораў, дагаварных грамат, прывілеяў яшчэ многа чаго можа нам расказаць з пункту гледжання менавіта фармуліровак тыповых і нетыпічных дагаварных інструментаў, дадатковых крыніц выяўлення волі розных суб'ектаў міжнародна-прававых зносін.

Звяртаючы на сябе ўвагу і дагаворы 20-х гадоў XX стагоддзя. Напрыклад, арт. 1 Саюзнага рабоча-сялянскага Дагавора паміж РСФСР і Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікай Беларускай фіксаваў, што РСФСР і ССРБ «вступаюць між сабой у военны і хозяйственный союз» [9, с. 228]. Параўноўваючы з сучаснымі інтэграцыйнымі пагадненнямі, можна знайсці шмат агульных тэрмінаў і падобных фармуліровак норм з дагаворамі таго перыяду. І калі мэты такіх пагадненняў насамрэч застаюцца амаль нязменнымі, то развіццё прававой навукі, ўдасканаленне нормаўтварэння прыводзіць к больш дакладнаму выкарыстоўванню метадаў інтэграцыйнага ўзаемадзеяння. Аб'яднанне ў інтэграцыйныя міждзяржаўныя арганізацыі дзеля ўзмацнення эканамічнага стану, развіцця сацыяльных і гаспадарчых сувязяў, калектыўнай бяспекі ў рэгіёне з адначасовым захаваннем суверэнітэту, самастойнасці ў вызначэнні ўнутранай і знешняй палітыцы. Галоўная ж накіраванасць апошняй заўсёды быў і застаецца мірны міжнародны парадак. Так, у 1945 г. Беларусь стала адной з краін-заснавальніц Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Безумоўна, гэта было прызнаннем велізарных страт беларускага народа ў Другой міравой вайне і нашага вялікага ўнеску ў стварэнне і ўмацаванне мірнай парадзігмы развіцця. Беларуская дэлегацыя зрабіла важны ўклад у распрацоўку Статута ААН. Нягледзячы на крытыку адсутнасці самастойнасці правядзення знешняй палітыцы ў савецкі перыяд, трэба адзначыць, што факты сведчаць аб вельмі актыўным ўдзеле БССР у прагрэсіўным развіцці міжнароднага права, міжнародных арганізацыях (САЗ, МАП, ЮНЕСКА, інш.) [10, с. 180, 203-204].

Такім чынам, нават кароткі рэтраспектыўны аналіз выяўляе інтэграцыйны накірунак як аксеалагічную выснову знешнепалітычнага развіцця Беларусі і заканамерны адбітак гэтай тэндэнцыі ў прававых актах. У беларускай юрыдычнай навуке, у гістарычных крыніцах права Беларусі заўсёды прасочваўся тэзіс аб умацаванні дзяржаўнасці, сувярэннасці краіны пры развіцці саюзных зносін у рэгіёне і агульнай мірнай павестке міжнародных зносін на ўніверсальным ўзроўні праз актыўны ўдзел у дагаворных і інстытуцыйных інструментах.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Юхо, И. История юридической науки / И. Юхо, С. Сокол. – Мн. : НО ООО БИП-С, 2000. – 95 с.
2. Яновский О. А. Интеллектуальная элита Беларуси. Основоположники белорусской науки и высшего образования (191-1941) / С. В. Абламейко [и др.] ; под общ. ред. С. В. Абламейко, науч. ред. О. А. Яновский. – Мн. : БГУ, 2017. – Основатель отечественных школ изучения международного права и истории международных отношений. Николай Николаевич Кравченко. – С. 285-293.
3. Юхо, Я. А. Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі. – Мн. : Ёніверсітэцкае, 1992. – 267 с.
4. Юхо І. Крыніцы беларуска-літоўскага права. Мн. : Беларусь, 1991. – 238 с.
5. Абрамович А. М. Горизонты сотрудничества / Избранные труды. – Мн. : Юрспектр, 2019. – С. 288-301.
6. Бровка Ю. П. Республика Беларусь в условиях интеграции / Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 1998. - № 2. – С. 4.
7. Дагаворы і граматы як крыніцы беларускага феадальнага права: дапаможнік / Я. Юхо, А. Абрамовіч, Т. Доўнар, У. Сатолін. – Мн. : БДУ, 2000. – 127 с.
8. Дагавор Смаленскага, Віцебскага і Полацкага княстваў з Рыгай і Готландскай зямлёй і нямецкімі землямі 1229г. (Рыжская рэдакцыя) // Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах (Са старажытных часоў да нашых дзён): вуч. дапам., пад агул. рэд. праф. А. Ф. Вішнеўскага. – 2 выд., дап. – Мінск: Акадэмія МУС Рэспублікі Беларусь, 2003. – с. 19-23.
9. Саюзы рабоча-сялянскі Дагавор паміж РСФСР і Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікай Беларусі: 16. 01. 1921г. // Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах (Са старажытных часоў да нашых дзён): вуч. дап. / А. Ф. Вішнеўскі, Я. А. Юхо. – 2 выд., дап. – Мн. : Акадэмія МУС Рэспублікі Беларусь, 2003. – С. 228-229.
10. Юхо, Я. А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: дапаможнік: ў 2 ч. – Ч. 2. Мн. : РІВШ БДУ, 2003. – 275 с.

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА УСТОЯВШИХСЯ ЦЕННОСТНО-МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ СТЕРЕОТИПОВ В ИСТОРИЧЕСКОЙ РЕТРОСПЕКТИВЕ БЕЛОРУССКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

А. В. Шидловский

*первый заместитель директора УО «Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета»,
кандидат юридических наук, доцент,
Белорусский государственный университет, ул. Ленинградская, 8, 220030, г. Минск, Республика Беларусь
Shidlovsky@bsu.by*

В статье доказывается, что в основе ранжирования видов наказания за нарушения охраняемых государством благ отражена принятая в обществе иерархия ценностей, которая выстраивается по степени их приоритета и значимости. Уделяется внимание духовным ценностям как критериям дифференциации наказаний.

Ключевые слова: наказание; система ценностей; пенализация; депенализация.